

วิวัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์ไทย
ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

นางสาวนาฏวิภา ชลิตานนท์

001202

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2522

I15946253

THE EVOLUTION OF THAI HISTORICAL WRITING
FROM ANCIENT TIMES TO EARLY BANGKOK PERIOD

Miss Natvipa Chalitanon

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1979

หัวข้อวิทยานิพนธ์

วิวัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่
สมัยโบราณจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

โดย

นางสาวนาฏวิภา ชลิตานนท์

ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คุณวรุณบุพา สนิทวงศ์ ณ.อยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิยนาด บุณนาค

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

ปิยนาด บุณนาค
..... คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประทีฐ บุณนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ธิดา นพวิมลธรรม
..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ธิดา นพวิมลธรรม)

คุณวรุณบุพา สนิทวงศ์ ณ.อยุธยา
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คุณวรุณบุพา สนิทวงศ์ ณ.อยุธยา)

ดร.บุษกร กาญจนจาวี
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจาวี)

ปิยนาด บุณนาค
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิยนาด บุณนาค)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์

วิวัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่
สมัยโบราณจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ชื่อนิสิต

นางสาวนาฏวิภา ชลิตานนท์

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ.อยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิยนาด บุณนาค

ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา

2522

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาแนวทางของงานเขียน
ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ด้วยความพยายาม
ที่จะเข้าใจถึงความต่อเนื่องและวิวัฒนาการของงานเขียนประวัติศาสตร์ไทยในช่วงเวลา
ดังกล่าวอย่างละเอียดถี่ถ้วนเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนศึกษาค่านิยม สำนักทางประวัติศาสตร์
ของผู้บันทึกและปัจจัยที่อาจมีอิทธิพลต่องานเขียนประวัติศาสตร์ไทยแต่ละสมัย วิทยานิพนธ์
เรื่องนี้เขียนขึ้นด้วยสำนึกถึงคุณค่าและความสำคัญของงานเขียนเหล่านี้ในฐานะเป็น
เอกสารทางประวัติศาสตร์และด้วยความเคารพในความแตกต่างของทัศนะที่มีต่ออดีตของ
คนในแต่ละยุค ซึ่งต้องการความเข้าใจโดยเฉพาะอีกแบบหนึ่งแตกต่างไปจากปัจจุบัน
ผู้ทำวิทยานิพนธ์คิดว่าความพยายามเข้าใจแนวความคิดและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของ
คนในแต่ละยุค อาจช่วยให้เข้าใจความหมาย วัตถุประสงค์ จินตนาการ และประสบการณ์
ซึ่งประกอบกันขึ้นมาเป็นงานเขียนประวัติศาสตร์แต่ละชิ้น อันอาจเป็นการเริ่มต้นที่ดีที่จะ
สามารถใช้เอกสารนั้น ๆ ได้อย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพจากผลของการศึกษางานเขียน
ประวัติศาสตร์ไทยบางส่วนเฉพาะที่ตีพิมพ์แล้ว สรุปได้ว่าการเขียนประวัติศาสตร์ไทยมี
แนวความคิดและวิธีการที่แตกต่างกันเฉพาะแบบ ตามเนื้อหาวัตถุประสงค์ของการเขียน
และเอกลักษณ์ของผู้บันทึก ภายใต้เงื่อนไขของกาลเวลาและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้จัดแบ่งงานเขียนประวัติศาสตร์ไทย ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นไว้เป็น 3 ประเภทคือ จารึก ทำนानและพงศาวดาร ในฐานะเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์งานเขียนเหล่านี้อาจขาดคุณลักษณะของเอกสารที่ดีคือขาดความแม่นยำ ความถูกต้องสมบูรณ์ ความสังเกต ระเบียบหรือวิธีการในอันที่จะเข้าถึงความจริงทางประวัติศาสตร์ และแม้แต่จิตใจที่เต็มไปด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ตามมาตรฐานปัจจุบัน แต่ในฐานะเป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์ งานเหล่านี้เขียนขึ้นด้วยสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของบทบาทที่มนุษย์ในอดีตได้กระทำไว้ และด้วยแนวความคิดซึ่งครอบงำด้วยพลังของศาสนาและระบบราชการอันเป็นตัวการสำคัญทำให้การพัฒนาความคิดทางประวัติศาสตร์หยุดชะงักลง เพราะพลังนั้น ๆ สามารถตอบคำถามทั้งปวงได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการคิดค้นและการตั้งคำถามตามนัยแห่งประวัติศาสตร์ แนวความคิดและสำนึกทางประวัติศาสตร์ในช่วงสมัยดังกล่าวจึงดำเนินไปภายในกรอบแห่งปรัชญาที่กล่าวถึง โดยไม่สามารถพัฒนาถึงขั้นเป็นทฤษฎีที่จะควบคุมทิศทางการเขียนประวัติศาสตร์ได้ สำนึกและแนวความคิดทางประวัติศาสตร์นี้ถูกนำเสนอรวมกับการบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อย่างมีศิลปะโดยอาศัยความสามารถทางวรรณศิลป์ของผู้บันทึก ตามมาตรฐานความงามแต่ละสมัย

การเสนองานวิจัยครั้งนี้ ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท โดยกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของเขตของการวิจัย วิธีการดำเนินการค้นคว้าวิจัย และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับไว้ในย่อหน้า บทที่หนึ่ง จะกล่าวถึงปัญหาพื้นฐานของวิชาประวัติศาสตร์อย่างกว้าง ๆ ในส่วนที่ว่าด้วยแนวคิด ความหมาย ขอบเขต เนื้อหา ตลอดจนจุดมุ่งหมายของวิชาประวัติศาสตร์ โดยอาศัยแนวคิดของนักคิดและนักประวัติศาสตร์ปัจจุบันเป็นหลัก เพื่อแนะนำแนวความคิดเชิงประวัติศาสตร์ทั่วไปไว้เป็นแนวทางเปรียบเทียบกับแนวคิดและวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ไทยในบทต่อไป ทั้งนี้จะไ้โดยบรรยายถึงวิวัฒนาการการเขียนประวัติศาสตร์ตะวันตกไว้อย่างสังเขปด้วย บทที่สองว่าด้วยการเขียนประวัติศาสตร์แบบจารึก ด้วยการเริ่มอธิบายความหมายและพยายามหาคำจำกัดความของจารึกจากจำนวนจารึกซึ่งอ่านและตีพิมพ์แล้วประมาณ 284 หลัก

จากนั้นจะกล่าวถึงจารึกซึ่งค้นพบในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทยเพื่อแยกประเภทของจารึกที่เชื่อว่าจัดทำขึ้นโดยชนเชื้อชาติไทยออกจากจารึกทั้งหมดเพื่อจะได้นำมาศึกษา ลักษณะและวิวัฒนาการของการเขียนจารึกไทยซึ่งได้แบ่งไว้เป็น 3 รุ่นคือ จารึกพิเศษรุ่นแรก จารึกยุคกลาง (ประมาณตั้งแต่ พ.ศ. 1900 - 2000) และจารึกยุคหลัง (ประมาณตั้งแต่ พ.ศ. 2000 ลงมา) ในตอนท้ายของบทได้สรุปลักษณะทั่วไปของจารึก การประเมินคุณค่าของจารึก และข้อคิดเห็นพิเศษเกี่ยวกับหน้าที่ของจารึก บทที่สาม ว่าด้วยการเขียนประวัติศาสตร์แบบตำนานเริ่มด้วยการอธิบายความหมายและคำจำกัดความของตำนาน การวิเคราะห์ถึงเนื้อหาของตำนานซึ่งแยกออกเป็นตำนานฝ่ายวัดและตำนานฝ่ายเมือง เพื่ออธิบายถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ตลอดจนผลสะท้อนของสภาพสังคมบางประการซึ่งปรากฏในเนื้อหาของตำนานและเสนอปรัชญาประวัติศาสตร์ในการเขียนตำนาน ซึ่งพัฒนามาจากสำนึก ความเชื่อ และโลกทัศน์ร่วมกันของสังคม จบลงด้วยลักษณะทั่วไปและวิธีการนำเสนอตำนาน และการประเมินคุณค่าของตำนาน บทที่สี่ ว่าด้วยการเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดาร และเช่นเคยเริ่มด้วยการอธิบายความหมายและคำจำกัดความของพงศาวดาร การจำแนกและแนะนำพงศาวดารฉบับต่าง ๆ ที่จะใช้ในการวิจัย ต่อด้วยการศึกษาเชิงวิเคราะห์เนื้อหาของพงศาวดาร ลักษณะ การนำเสนอ และปรัชญาประวัติศาสตร์ในการเขียนพงศาวดารเปรียบเทียบกับตำนาน การประเมินคุณค่าของพงศาวดารในฐานะเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง บทที่ห้า เป็นบทสรุปผลการศึกษาแนวทางการเขียนประวัติศาสตร์ไทย ตั้งแต่จารึก ตำนานและพงศาวดาร ในเชิงเปรียบเทียบว่า มีลักษณะคล้ายคลึงและแตกต่างกันอย่างไร ตลอดจนรื้อรอยต่อเนื่องของวิธีการเขียน เนื้อหา และแนวความคิดบางประการซึ่งสืบเนื่องกันอยู่.

11

they gave their meaning and purpose: how they used their imagination and ordered their experience of reality. And then we can use these documents properly and efficiently.

For the purposes of this thesis the historical writings examination is divided into three groups: Charuk, Tamnan and Pongsawadarn. When considered from a modern standpoint, many of the works discussed may be found to be wanting in accuracy, completeness, observation and methodology. However, to apply such standards is to commit an anachronic error. Rather than practising research as the term is understood today, historians of earlier times were completely preoccupied with the problem of applying their religious and political views to justify or rationalise a given situation. Interpretation of events was set according to the prevailing views of the time. Writers could decorate, but not deviate from, an officially acceptable point of view.

The discussion is organised into five chapters and a preface. The purpose, limitations, methodology and value of the thesis is outlined in preface. Chapter I deals with the basic issues faced by historian in using the works under study are discussed with reference to: the problems in elucidating the thoughts, meanings and context of subject matter; and the ways in which history is used in relationship to the ideas of philosophers and contemporary historians. Chapter II Charuk

the result of a survey of 284 tables is presented along with a discussion of their origin. Engravings of apparently Thai race are divided into three groups: special early engravings, medieval engravings (about 1,900 - 2,000 B.C.) and late engravings (commencing 2,000 B.C.) through which the development of Thai writing is traced. This chapter is concluded with general comments on the characteristics, value and a special note on the historical role of engraved monuments. Chapter III Tamnan their significance, and subject matter classified into two groups: Tamnan Wat and Tamnan Maeng. The following are analysed: purpose for which they were written, presentation of social conditions, origins in common consciousness and the view given of social belief systems. The chapter is closed with observations on the presentation and evaluation of Tamnan. Chapter IV Pongsawadarn follows a similar format, beginning with a description and definition of the term "pongsawadarn", followed by a classification of types in which use is made of past research. An evaluation of primary and secondary sources, is carried out as well as an analysis of subject matter to help identify the characteristics, modes of presentation and the rationale behind Pongsawadarn as compared with Tamnan. Chapter V Conclusions drawn from the study are presented, similarities and differences discussed, and common themes that run through the subject matter and thought, traced back and brought together.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ช
กิตติกรรมประกาศ	ญ
บทที่	
บทนำ	1
บทที่ 1 ปรัชญาประวัติศาสตร์	6
1. ประวัติศาสตร์คืออะไร	6
2. สำนักและขอบเขตของประวัติศาสตร์	12
3. วิธีการทางประวัติศาสตร์	14
บทที่ 2 จารึก	20
1. ความหมาย	20
2. ข้อจำกัดในการศึกษาจารึกในฐานะงานเขียนทางประวัติศาสตร์	23
3. จารึกที่ค้นพบในประเทศไทย	24
1) จารึกทวาราวดี	24
2) จารึกศรีวิชัย	25
3) จารึกกัมพูชา	25
4) จารึกศรีวิชัย	26

	หน้า
5) จารึกสุโขทัย	26
6) จารึกลานนาไทย	27
7) จารึกกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์	27
4. ลักษณะและวิวัฒนาการของการเขียนจารึกไทย	29
1) จารึกพิเศษรุ่นแรก	30
2) จารึกยุคกลาง	45
3) จารึกยุคหลัง	71
5. สาเหตุความเสื่อมของจารึก	79
6. หน้าที่ของจารึก	83
7. ลักษณะทั่วไปของการเขียนประวัติศาสตร์แบบจารึก	92
8. การประเมินคุณค่าของจารึกในฐานะเป็นเอกสารชั้นต้น ...	93
บทที่ 3 ตำนาน	95
1. ความหมาย	95
2. เนื้อหาของตำนาน	1108
1) ตำนานฝ่ายวัด	113
2) ตำนานฝ่ายเมือง	125
3. ปรัชญาประวัติศาสตร์ในตำนาน	135
1) ตัวกำหนดในประวัติศาสตร์	135
2) กาละ	158
3) เทศะ	162

	หน้า
4. ลักษณะทั่วไปของการเขียนประวัติศาสตร์แบบตำนาน	165
5. คุณค่าของตำนาน	184
บทที่ 4 พงศาวดาร	188
1. ความหมาย	188
2. การจำแนกพระราชพงศาวดาร	190
1) พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์	190
2) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา	191
3. เนื้อหาของพงศาวดาร	205
4. ลักษณะทั่วไปและการนำเสนอพระราชพงศาวดาร	215
5. ปรัชญาประวัติศาสตร์ในการเขียนพงศาวดาร	235
6. คุณค่าของพงศาวดาร	254
บทสรุป	264
บรรณานุกรม	274
ประวัติการศึกษา	293

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งของผู้ช่วยศาสตราจารย์
คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ.อยุธยา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ปิยนาก บุนนาค
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่าน ผู้ได้กรุณาให้และให้ยืมหนังสือ เอกสารส่วนตัว
ตรวจ แก้ไข ตลอดจนให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้หลายต่อหลายครั้งอย่าง
อดทนตลอดมา โดยไม่เห็นแก่ความยากลำบากและเวลาอันมีค่า ด้วยความห่วงใย
อย่างหนักแน่น ด้วยความเมตตาอย่างจริงใจ และด้วยความรักในความรู้อย่างแท้จริง
นอกจากให้คำแนะนำแก้ไขทางด้านวิชาการแล้วท่านยังให้คำปลอบโยนและเป็นกำลังใจ
เมื่อผู้เขียนท้อแท้เป็นการส่วนตัวอีกด้วย ผู้เขียนขอกราบระลึกในพระคุณและความปรานี
อันประมาณีไค์ของอาจารย์ทั้งสองท่านไว้ ณ. ที่นี้

นอกจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่านแล้ว ขอกราบขอบพระคุณ
รองศาสตราจารย์ ชิตีมา พิทักษ์ไพรวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชิตา สาระยา
อาจารย์ผู้สอนวิชา HISTORIOGRAPHY และ READING IN HISTORY ผู้ได้กรุณา
แนะนำสั่งสอนให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์นิพนธ์ กระทั่งผู้เขียนเกิดความรักและ
สนใจอย่างจริงจังที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับหัวข้อดังกล่าว และผู้เขียนยังต้องกราบขอบพระคุณ
ศาสตราจารย์ เดวิด เค. วัตต์ (David K. Wyatt) ศาสตราจารย์
ดร. ประเสริฐ ณ. นคร อาจารย์ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ อาจารย์
อานันท์ กาญจนพันธุ์ อาจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ ผู้ได้ผลิตผลงานและบทความ
อันมีค่าด้านการเขียนประวัติศาสตร์ไทยไว้เป็นแนวทางแก่ผู้เขียน โดยเฉพาะอาจารย์
ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่ได้กรุณาอ่านและให้คำแนะนำอันมีค่ายิ่งต่อบทที่ 3 ของ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อาจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจारी ในการตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์
ครั้งสุดท้ายจนกระทั่งสำเร็จสมบูรณ์ และ Dr. John H. Mckinnon ที่ได้เอื้อเฟื้อ
ในการแปลบทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษ

สำหรับพี่น้อง และเพื่อนผู้ร่วมเรียนและร่วมงานที่ได้ติดตาม เอาใจใส่
ให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ และเป็นกำลังใจในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มา
แต่เริ่มแรก ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งและขอบคุณยิ่งต่อคุณสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา
คุณศิริพันธ์ บุญศิริ คุณสุทธิพันธ์ บุทรานนท์ คุณพรรณพิไล กิจสุคนธ์
คุณสุวรรณี วโรภาส คุณมณูญ นิจโกศ คุณอรวรรณ โรจนสถาพร
คุณพิศุค ดวงกุดัน คุณพิศมัย เจริญพร คุณฉำรงค์ ปัตตานุสรณ์
คุณวิชัย คุณทวีอาภรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธลิดา ชลิตานนท์ และสุกัญญา
คุณปิยรัตน์ เคชะโกทยะ ผู้ได้พิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ด้วยความประณีตและออกหนังสือ
ขอขอบคุณอีกครั้งต่อทุกท่านแม้จะมีไต่เอี้ยนนามไว้ในที่นี้ ที่ได้มีส่วนช่วยเหลือ
ให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลง ด้วยความรู้ดีที่ขอบคุณที่เสมอมา.

นางวิภา ชลิตานนท์